DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.50699>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 02-04-2021

Kabul Tarihi: 18-06-2021

On-line Yayın: 30-06-2021

Article Type: Research article

Submitted: 02-04-2021

Accepted: 18-06-2021

Published Online: 30-06-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kılınç, A. (2021). Sivas Kongresi'ne Giden Niğde ve Nevşehir Murahhaslarının Tutuklanması ve Seçimlere Giden Süreç. *Journal of History School*, 52, 1646-1665.

SİVAS KONGRESİ'NE GİDEN NİĞDE VE NEVŞEHİR MURAHHASLARININ TUTUKLANMASI VE SEÇİMLERE GİDEN SÜREÇ

Aslıhan KILINÇ¹

Öz

Milli Mücadele yıllarında Niğde, Nevşehir başta olmak üzere diğer kazaları ile birlikte işgallere tüm gücüyle direnmiştir. Özellikle İzmir'in işgali bölgedeki teşkilatlanma çalışmalarını arttırmış, Niğde halkı gerek padişaha çektikleri telgraflarla gerekse bölgesel faaliyetlerle Millî Mücadele'de yerini almıştır. Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'da Sivas Kongresi ve seçimlere giden bu kritik süreçte Niğde ve kazaları ile haberleşmeyi kesmeden teşkilatlanma çalışmalarına destek vermiştir. Hem Niğde halkının hem de Temsil Heyeti'nin gayretleriyle Niğde ve kazalarından Sivas Kongresi'ne murahhas gönderilebilmiştir. Murahhaslar yollarını eşkıyaların kesmesi ve tutuklanmalar da dâhil yolda karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen Sivas Kongresi'ne katılmış burada alınan kararların Niğde ve kazalarında uygulanması için ellerinden geleni yapmışlardır. Böylece seçimler yapılmış ve Sâbık Mebus Niğde'li Muhiddin Bey, Nevşehir'li Ata Ataullah Bey ve Darü-l Fünun Edebiyat Fakültesi Müdürü Mehmed Emin Bey mebus olarak seçilmiştir. Mebuslar 16 Mart 1920 tarihinde meclisin işgal edilmesine kadar Son Meclis-i Mebusan da görev yapmış sonra da TBMM'ne girmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Niğde, Nevşehir, Sivas Kongresi, Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri, Seçim.

¹ Dr. Aslıhan Kılınç,asl-han-7701@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-8928-2961

The Arrest of Niğde and Nevşehir Delegates from the Sivas Congress and The Process to the Elections

Abstract

During the years of the War of Independence, he resisted the occupations with all his might, along with other boroughs, especially in Niğde and Nevşehir. Especially the occupation of İzmir increased the organizational activities in the region, and the people of Niğde took their place in the National Struggle with the telegrams they sent to the sultan and regional activities. The Representation Committee and Mustafa Kemal Pasha supported the organizational efforts without interrupting communication with Niğde and its boroughs during this critical process leading to the Sivas Congress and elections. With the efforts of both the people of Niğde and the Representation Committee, a delegate could be sent to Sivas Congress from Niğde and its districts. The executive directors attended the Sivas Congress, despite all the difficulties they encountered on the road, including the interceptions of bandits and their arrests, and did their best to implement the decisions taken here in Niğde and its districts. These elections were held and Sâbık Deputy Niğdeli Muhiddin Bey, Nevşehirli Ata Atallah Bey and Darü-l Fünun Literature Faculty Director Mehmed Emin Bey were elected as MPs. The MPs served in the Last Parliament until the occupation of the parliament on March 16, 1920, and then they entered the Turkish Grand National Assembly.

Keywords: Niğde, Nevşehir, Sivas Congress, The Last Ottoman Deputy Elections, Election

GİRİŞ

1915 yılında müstakil sancak haline getirilen Niğde (Öztürk 1995, s.11) 1919 yılında merkez ile birlikte yedi kazadan oluşan bir sancak konumunu almıştır. Sancağın başında İstanbul Hükümeti tarafından atanan Mutasarrıf Tevfik Bey bulunmaktadır. (BOA, İ. DUİT, 43-30, B:1) Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'da birçok bölge İtilaf Devletleri tarafından işgal edilirken Niğde işgale uğramayan az sayıda bölge arasındadır (Çamur 2009, s.5). Bu dönemde birçok yerde olduğu gibi burada da Kuvay-ı Milliye karşıtı faaliyet gösteren çeşitli örgüt ve cemiyetler kurulmuştur. Bu gruplardan birisi de Teali İslam Cemiyeti'nin Nevşehir Şubesidir. Her ne kadar cemiyet üyeleri Niğde de Kuvay-ı Milliye karşıtı propaganda yapsa da (Çamur 2009, s.36) halkın giderek güçlenmesi ve teşkilatlanması karşısında bir şey yapamamıştır. Dahası Millî Mücadele hareketinin bölgede güçlenmesiyle Niğde ve çevresinde Müdafaa-i Hukuk merkezleri açılmaya başlamıştır (Kaya 2016, s.142). Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi burada da halkın işgallere karşı koymasında ve örgütlenmesinde hiç şüphesiz en önemli faktör kurulan bu cemiyetler olmuştur.

Bu cemiyetlerin teşkilatlanması ve halkın bilinçlendirilmesinde ise en etkili olan isim ise hiç şüphesiz Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına ve TBMM'ne Niğde mebusu olarak seçilecek olan Muhiddin Bey'dir (Öncel Koç 2009, s.17). Zira Niğde halkı bu direnişe Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurduktan sonra tam destek vermiştir (TBMM ZC. C.9, D.4, İct.1, 26.01. 1336:32, BOA. HR. SYS. 2543-11-36). Cemiyetin önemli faaliyetlerinden biri de başta İzmir'in işgali olmak üzere tüm Anadolu'da gerçekleştirilen işgalleri mitingler düzenleyerek protesto etmek olmuştur (Denizli 1996:40). Niğde de Millî Mücadele için çalışan bir başka cemiyet ise yine sancağa bağlı Ulukışla kazasında kurulan Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'dir. Ulukışla, cemiyetin kurulmasından sonra Temsil Heyeti adına çalışmalarını arttırmıştır (Öncel Koç 2009, s.17).

Teşkilatlanmanın artmasıyla Sivas Kongresi ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri için sancakta ummalı çalışmalar yapılmıştır. Seçimler konusuna geçmeden bu konuda yapılmış olan değerli çalışmalara değinmek yerinde olacaktır. Zira özellikle işgallerin yaşandığı günlerde Osmanlı Devleti'nin Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimlerini gerçekleştirmesi oldukça zor olmuştur. Bazı bölgelerde işgaller nedeniyle seçimler hiç yapılamamıştır. Bununla birlikte Niğde, Nevşehir gibi işgallerden daha az etkilenen bölgelerde ise Temsil Heyeti'nin ve Müdafaa-i Hukuk merkezlerinin çalışmaları sayesinde seçimler gerçekleşmiştir. Bu konuda yapılan Halim Demiryürek'in *Kütahya Sancağında 1919 Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Taner Bilgin *Son Osmanlı Mebusan Meclisi Seçimleri ve İzmit Mebusları* ve Ahmet Tunç tarafından kaleme alınan *Alemdâr Gazetesine Göre 1919 Seçimleri*, Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri hakkında önemli bilgiler veren çalışmalar arasında yerini almıştır. Niğde Sancağı da Nevşehir ve diğer kazaları ile birlikte bu seçimlere yoğun ilgi göstermiş ve mebuslarını seçmiştir. Bu süreçte öncelikle Millî Mücadele açısından Konya vilayeti ve sancakları için en büyük tehlikeyi arz eden Vali Cemal Bey engelini aşmış ve Sivas Kongresi hazırlıklarını tamamlamıştır. Daha sonraki süreçte ise seçimler için Temsil Heyeti ile birlikte hareket ederek meclise mebuslarını göndermiştir.

YÖNTEM

Yukarıda verilen süreç sonrasında Niğde ve Nevşehir bölgelerinden Sivas Kongresine gönderilen murahhasların durumu ve seçimlere giden süreç hakkında yapılan araştırmalar öncelikle arşiv çalışmaları ile başlamıştır. Konu ile alakalı arşiv belgelerinin belirlenmesi ve sonrasında telif eserler üzerinde yapılan çalışmalarla kaynakların tasnifi tamamlanmasıyla konu genişletilmiş ve Niğde-

Nevşehir bölgelerinin Sivas Kongresi'ne katılma süreci ve sonrasında 1919 seçimlerine nasıl bir hazırlık yaptıkları ele alınmıştır. Çalışmanın giriş kısmında verilen süreç alt başlıklarda genişletilerek hem kongre süreci hem de seçimlere giden süreç ayrıntılı olarak ele alınmış ve böylece Nevşehir ve Niğde bölgelerinin Millî Mücadele döneminde Sivas Kongresi'ne nasıl hazırlandığı, kimlerin murahhas seçildiği ve seçilen mebuslar arşiv belgeleri doğrultusunda belirlenmiştir. Sonuç kısmında belirlenen tüm olgular ele alınarak çalışmanın ortaya çıkardığı yeni bilgiler kısaca bir arada toplanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Yapılan araştırmada Niğde ve Neveşehir bölgelerinde Sivas Kongresi'ne katılmak üzere murahhas seçimi yapıldığı ancak o dönem Niğde Sancağı'nın bağlı bulunduğu Konya Vilayeti Valisi Cemal Bey tarafından murahhasların kongreye katılmasının engellenmeye çalışıldığı görülmektedir. Buna mukabil geçte olsa murahhaslar Sivas'a varmıştır. Özellikle arşiv belgeleri bu konuda detaylı bilgi aktarmaktadır. Yine arşiv belegeleri doğrultusunda seçim sürecinde Temsil Heyeti ve Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri'nin yanı sıra İstanbul Hükümeti ile de mücadele etmek zorunda kaldığı görülmektedir. Her iki konuda da kongre ve seçim sürecinde arşivler konuyu açıklığa kavuşturmada önemli kaynak teşkil etmiştir.

SİVAS KONGRESİ HAZIRLIKLARI VE NİĞDE MURAHHASLARIN TUTUKLANMASI

Temsil Heyeti vilayet ve sancak merkezlerine gönderdiği genelge ve telgraflar ile Sivas Kongresine katılacak murahhasları belirlenmeye çalışmış ve bu süreçte yaşananları yakından takip etmiştir. Ayrıca murahhasların seçilmeleri sonrasında Sivas'a sağ salim ulaşabilmeleri için yapılması gerekenleri Müdafaa-i Hukuk Merkezlerine ve ordu komutanlıklarına ayrı ayrı bildirmiştir. Aynı şekilde Niğde merkeze de gönderilen bildiri de kazalar ile birlikte merkezden Temsil Heyeti adına uygun isimlerin belirlenmesi istenilmiştir. Buna mukabil o dönem müstakil konumda olsa da genel anlamda Konya vilayetine bağlı olan Niğde Sancağından Sivas'a murahhas gönderilmesi pek te kolay olmamıştır (TİTE, Arşivi. K:295, G:35, B:35001).

Olaylardan haberdar olan ve kongre için yapılacak tüm hazırlıkları yakından takip eden Ali Fuat Paşa'da durumdan rahatsızdır. Bu nedenle durumu değiştirmek için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Öncelikle 22. Kolordu Kumandanı Selahaddin Bey'e 1 Temmuz 1919'da telgraf çekerek, Millî

Mücadele için Konya vilayetinde yapılan hazırlıkları öğrenmek istemiş ve Sivas Kongresi'ne gönderilmek üzere aday belirlenip belirlenmediğini sormuştur (TİTE, Arşivi. K:295, G:35, B:35-1). Zira daha önce bahsettiğimiz gibi Temsil Heyeti ve ordu komutanlıklarının tüm uğraşlarına rağmen bazı valiler yüzünden kongreye murahhas gönderilememiştir. Bunlar arasında en çok sözü geçenlerden birisi Konya Valisi Cemal Bey'dir. Genel olarak bakıldığında, Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı ve İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi olan ve bu yüzden kendisine *Artin Cemal* de denilen Konya Valisi yüzünden kongre için birçok sancakta murahhas seçimi bile yapılamamıştır. Buna mukabil Niğde halkı bölgede kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları sayesinde (Öncel Koç, 2009, s.17, Doğan, 2012, s.60) Aydın ve Denizli sancakları ile birlikte hareket ederek Cemal Bey'in tüm engellemelerine rağmen Sivas'a murahhas göndermeyi başarmıştır. Ali Fuat Paşa 23. Kolordu Kumandanı Ömer Lütfü Paşa'ya bir telgraf yollayarak Denizli, Burdur, Kütahya, Isparta ve Antalya'dan murahhas seçilip seçilmediğini eğer seçilenler varsa kongreye katılıp katılmayacaklarını sormuştur. Aynı telgrafta gelemeyecek durumda olanların vekâlet verip vermediklerini belirtmelerini istemiştir. Telgrafın devamında ise Denizli ve Niğde murahhaslarının da Niğde üzerinden yola çıktıklarını bildirmiştir (TİTE, Arşivi. K:302, G:30, B:30-1).

Ancak yola çıkan murahhaslar yolda bazı engellerle karşılaşmıştır. Nitekim 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfü Paşa 14 Ağustos 1919 tarihinde Ankara'ya Ali Fuat Paşaya gönderdiği cevapta Niğde'den Sivas'a gönderilen bildirmiştir (TİTE, Arşivi. K:298, G:28, B:28-1). 28 Ağustos 1919 tarihinde Kayseri'den 20. Kolorduya yani Ali Fuat Paşaya çekilen başka bir telgrafta ise murahhasların askeri kıışlada tutuklu olmadıkları, misafir edildikleri bildirilmiştir:

“Biri Niğde diğeri de Bor namına Sivas'a gitmek üzere iki murahhas ve çeteye mensup olduğu mahalli komiserliğinden haber verilip derdest edilmek üzere takip edilen ve buraca muhafazası cihetine gidilmesi için Niğde'deki fırka kumandanlığından buradaki kâdir ve tabur kumandanının nezdine gönderilen Bor eşrâfından Cemal Bey dünki gün buraya gelmişlerdir. Buradaki vaziyetin nezâket nokta-ı nazarından kendileriyle temâsda bulunmağa muvâfık görmedim bunlar hiçbir ferde ser-rişte verilmemesi şartıyla kıışlada ikâmet etdirilmekdedir. Cemal Bey hakkında Bor bura hükûmetine henüz bir taleb ve iş'âr yoktur. Mûmâileyh bi'l-ahire buraya avdet etmek üzere mezkûr murahhaslarla ma'an yarın buradan Sivasa azîmet eylemeleri takarrur etdi her dürlü mevâzir ve mevânî'a rağmen burada dahi menâfi'-i vataniyyeye muvâfık bir sûretde son derece gayret ve birkaç zâtla temâs edilmekdedir müdhiş bir sûretde teslim ve tahrîf edilen irşâdi kendilerinden hizmet-i vataniye beklenen eşrâfın irşâdi kuvve-i karîbeye gelmekte olduğu ve netîce-i mesâ'inin nev'i ve derecesinden

i'tâ-yı ma'lûmâta müsâra'at kılınacağı ma'rûzdur.” (TİTE, Arşivi. K:301, G:60, B:60-1).

Bu gelişme üzerine Ali Fuat Paşa hemen harekete geçmiş ve murahhasların biran evvel Sivas'a doğru yola çıkmaları için bazı yazışmalarda bulunmuştur. Bu yazışmalarda öncelikle tutuklu bulunan Niğde murahhasların kimliklerinin bildirilmesini istemiştir. Murahhasların kimler olduğunu öğrendikten sonra acil bir şifre ile Sivas'a isimlerini bildirmiştir. Buna göre Bor kazası eşrafından Halid Bey ve Niğde Mutasarrıfı Muhyiddin Efendizâde Mustafa Bey otomobil ile Kayseri'den Sivas'a doğru hareket etmiştir (TİTE, Arşivi. K:301, G:70, B:70-1). Murahhasların yola çıkmasından sonra Kayseri'den Ali Fuat Paşaya tekrar haber gelmiş ve Bor ve Niğde murahhaslarının aslında 30 Ağustos'ta yolda eşkiyaların saldırısına uğradıkları belirtilmiştir:

“Bor murahhası eşrâfdan Hâlid Niğde'nin de sâbık meb'ûs Muhyiddin Efendizâde Mustafa Beglerdir. Bunlar 29 Ağustos'da buradan yola çıkarılmışlar idi. Kayseriden otuz beş kilometre mesâfede vâki' Lalahânda on dört süvârî eşkiyâ çetesinin tecâvüzüne ma'rûz kalarak kurtulmuşlar ve daha ötede ikinci bir tecâvüze ma'rûz kaldıkları cihetle dün gece buraya avdete mecbûr olmuşlardır. Binâenaleyh yeni kışlada beytûtet etdirilen mûmâileyhimânın burada kalmaları dâimi mahzûr olduğu takdir olunarak ve geceleyin ihtiyâcât-ı zarûriyeleri giderilerek dünkü gün Salı sabâh Kemâl-i emniyetle otomobile irkâben Sivas'a azm eyledikleri ve kâdro taburu kumandanı Yüzbaşı Kazım Beyin bu husûsdaki gayretinin şâyân-ı takdir görüldüğü ve Kayseride tesâdüf edilegelen birçok mevânî'-i gayr-i muntazıraya rağmen kemâl-i teenni ve tevekkül ile vesâile-yi mümküneye tevessül etmekden bir lahza bile ferâğat edilmemekde bulunduğu ma'rûzdur.” (TİTE, Arşivi. K:301, G:72, B:72-1).

Daha sonra Erkân-ı Harbiye Reisi Ahmet Zeki Bey tarafından Ali Fuat Paşa'ya çekilen telgrafta murahhasların yolda saldırıya uğramış olmalarına rağmen 1 Eylül tarihinde Sivas'a ulaşabildikleri ve kongreye sağ salim katıldıkları bildirilmiştir. Aynı telgrafta kongreye katılan oldukça önemli bir isimden daha bahsedilmektedir. Milli Mücadele tarihi açısından oldukça önemli faaliyetlerde bulunmuş olan ve dahası Karakol Cemiyeti üst düzey yöneticileri arasında bulunan Kara Vasıf'ında Niğde ve Bor murahhasları ile aynı gün Sivas'a vardığı belirtilmiştir. Telgrafta ayrıca Erzurum'dan hareket eden murahhasların da henüz yolda oldukları belirtilmiştir (TİTE, Arşivi. K:302, G:19, B:19-1).

4 Eylül 1919'da Kayseri 15.Kolordudan Fahri Paşa tarafından Ankara 20. Kolorduya gönderilen bir başka telgrafta 3 Eylül'de Aydın, Denizli ve Niğde'den 9 murahhasın geldiği ve hükümete bu kişilere dair hiçbir bilgi verilmeden kışlada

misafir edildikleri bildirilmiştir. Ayrıca kendisine İngiliz süsü vererek Kayseri kışlasına gelen 3.Kolordu Erkan-ı Harbiye'sinden Ahmet yüzbaşı ile birlikte otomobille Sivas'a yollandıkları belirtilmiştir. Aynı telgrafta bu dokuz murahhasın Sivas karargâhına hareket etmesinin herhangi bir şekilde öğrenilebileceği ihtimali olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Yani bu murahhasların Sivas'a doğru yola çıktıkları malumatı İstanbul hükümeti tarafından da haber alınmış olabileceği endişesindedir (TİTE, Arşivi. K:302, G:60, B:60-1).

Bununla birlikte telgraflarda geçen isimlerin yanı sıra Ratib Efendi zade Mustafa Hilmi Bey Halit Hami Mengi (tüccar Belediye Başkanı ve Bor murahhası), Dellalzade Osman Remzi Bey (Nevşehir murahhası) bu heyetle birlikte yola çıkan ve Sivas Kongresi'ne katılan diğer Niğde murahhaslarıdır² (Doğan, 2012, s.60). Ayrıca Ali Fuat Paşa'nın 5 Eylül 1919 tarihinde Sivas'a çektiği başka bir telgrafta göre Denizli ve Niğde'den gelen yeni murahhaslardan Ali ve Yusuf, Şükrü Beylerle Hacı Osman Bey'in, 3.Kolordu Erkân-ı Harbiyesin den Ahmet Bey'le birlikte otomobille Kayseri'den Sivas'a doğru hareket ettiği görülmektedir. Telgrafta ayrıca birkaç gün içinde Ankara'ya başka murahhasların da sevk edileceği bildirilmiştir (TİTE, Arşivi. K:303, G:27, B:27-1). Bunun yanı sıra arşiv kayıtlarına göre bu murahhasların Sivas'a doğru aynı gün ve birlikte yola çıkmadıkları görülmektedir. En azından Niğde'den 6 Ekim 1919 tarihinde Sivas'a gönderilen başka bir telgrafta 24 Eylül itibarı ile mutasarrıflıklara bildirilmiş olan tebligatlara göre Niğde Sancağından murahhas olarak seçilen Mustafa Hilmi Bey'in Sivas'a doğru yola çıktığı bildirilmiştir. Bu telgrafta sadece Mustafa Bey'den bahsedilmiştir. Buda bize kendisinin tek başına yola çıktığını göstermektedir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:21, B:15).

Görüldüğü üzere Niğde'den Sivas Kongresi'ne katılan murahhasların kimler oldukları hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Zira o dönem Mustafa Kemal Paşa'nın çok yakın arkadaşlarından birisi olan ve İzmir suikastıyla ilgili bulunarak idam edilen Miralay Mehmet Arif Bey, Denizli murahhası Yusuf

² Nevşehir, Millî Mücadele döneminde Niğde Sancağına bağlı bir kaza konumunda olduğu için Sivas Kongresi sonrasında Nevşehir'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Dellalzade Hacı Osman Efendi de Nevşehir ve çevresinde bu cemiyetin şubelerinin açılmasına öncülük etmiş en önemli kişidir. Eyüp Bey, Müftü Süleyman Hakkı Efendi ve Belediye Başkanı Ahmet Efendi'de cemiyetin kurulmasına önderlik eden diğer önemli isimlerdir. Din Âlimi Hacı Hamdi Efendi, Reji memuru Saçlı Zeki Bey, Nevşehir Müskirat müdürü Hakkı Beyzade Hamdi Bey, Mal Müdürü Ağa Oğlu Hayrullah Efendi, Tüccar Halil Efendi, Mazlum Zade İbrahim Bey ve Tatar Zade Hacı Bey Nevşehir'de Millî Mücadeleye destek veren diğer kişiler arasındadır. Bununla birlikte Avanos'ta da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bir şubesi kurulmuş ve Ali Fuat Cebesoy ve Mustafa Kemal Paşa Hacıbektaş'a gelerek tekke Şeyhi Salih Niyazi Baba ve Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşmüşlerdir. (Doğan, 2012: 59, Cebesoy, 2017:320)

Başkaya, Vehbi Cem Aşkun ve Mahmut Goloğlu bu üç ismin Sivas Kongresi'ne katıldığını doğrularken (Denizli,1996, s.54) Mazhar Müfit Kansu ise kongreye Niğde'den sadece Mustafa Hilmi Bey'in katıldığını söylemektedir. (Denizli, 1996, s.60, Öncel Koç, 2009, s.19) Sonuç olarak Sivas Kongresine Niğde ve Nevşehir bölgelerinden üç murahhasın seçilip gönderilmiş ve bu da en çok Mustafa Kemal Paşa'yı memnun etmiştir. Çünkü vilayet ve sancaklardan murahhas seçilip Sivas'a gönderilmesi demek o bölgelerin Millî Mücadeleye verdiği desteğin göstergesi demektir.

Seçilen murahhasların Sivas'a ulaşmasıyla Milli kongre 4 Eylül 1919 tarihinde başlamıştır. Kongrede yapılan seçim sonucu Mustafa Kemal Paşa oybirliğiyle başkan seçilmiş, Bekir Sami Bey ve Rauf Bey de başkan yardımcıları olmuştur. Eskişehir ve Afyon'da bulunan İngiliz kuvvetlerinin artması yani aslında gözdağı vermesi ve İngiliz General George Milne'nin Konya'ya gelmesi üzerine 11 Eylül 1919 tarihinde kongre sona erdirilmiştir. Bu nedenle kongrede görüşülecek diğer mühim konular, Temsil Heyeti'nin komutasına bırakılmıştır (Gazi Mustafa Kemal, 2016, s.77). Sivas Kongresi'nin en önemli gündem maddesi ise Mebusan Meclisinin açılması olmuştur (Çolak, 2015, s.191). Seçimlerin bir an önce yapılabilmesi için de Damat Ferit Paşa'nın bir an önce istifası gerektiği belirtilmiştir (Uyar- Korkmaz, 2015, s.1335). Böylece Temsil Heyeti ilk olarak gönderdiği bildirimlerle vilayet ve sancak merkezlerinden İstanbul Hükümeti'yle tüm iletişimlerini kesmelerini istemiştir (TİTE Arşivi, K:308, G:15, B:15-1).

İSTANBUL'LA İLETİŞİMİN KESİLMESİ VE SEÇİM ÇALIŞMALARI

Vilayet ve sancak merkezlerinin payitahtla iletişimini kesmesi ve baskılar sonucunda Damat Ferit Paşa kabinesi istifa etmiştir (Çetin 2016, s.871). Temsil Heyeti ve halk arasında memnuniyetle karşılanan (Bilgen 2011, s.11) ve yabancı basında "*Anadolu'nun Zaferi*" olarak yorumlanan bu istifadan sonra (Alemdar, 1 Teşrinievvel 1335) Millî Mücadeleyi destekleyen Ali Rıza Paşa Kabinesi kurulmuştur (TİTE Arşivi, K:297, G:49, B:49-1). Kabinenin ilk işi seçim kararnamesi yayınlamak olmuştur (Selvi, 2000, s.223).

Her ne kadar Ali Rıza Paşa Hükümeti 9 Ekim 1919 tarihinde seçim kararı almış olsa da Mustafa Kemal Paşa 13 Eylül'de vilayet ve sancak merkezlerine daha önce çektiği telgraflarla seçim çalışmalarına başlamalarını ve adaylarını belirlemelerini istemiştir. Dâhiliye Nezaretinin de seçim genelgesi Niğde Sancağına ulaşınca seçim hazırlıkları başlamıştır (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G10, B:10-10aa). Aslında murahhasların Sivas'a doğru yola çıktığı günlerde Nevşehir ve Niğde de seçim hazırlıkları yapıliyordu ve aday olan isimler

yavaş yavaş belli olmaya başlamıştı. Buna göre Niğde mebusluğu için bölgeden adaylığını ilk açıklayan isim Ankara İstinaf Müdde-i umumiyesi Ali Haydar Bey olmuştu. Ali Haydar Bey Sivas Valisi Reşit Paşa'ya 23 Eylül 1919 tarihinde bir telgraf yollayarak Niğde Sancağından mebus adaylığını koyduğunu bildirmişti. Buna mukabil seçim sonuçlarına baktığımızda mebus seçilemediğini görüyoruz ayrıca seçimleri kaç oyla ve neden kaybettiği hakkında da bir bilgi bulunmamaktadır (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G21, B:21-15aa; ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G21, B:21-15ab).

Seçimlerde mebusları seçecek olan ikinci seçmenlerin yani müntehib-i sanilerin³ ilk belli olduğu bölge ise sancağa bağlı Aksaray kazası olmuştur. Buna göre seçilen isimler, Dava Vekili Validdin Bey, Ahmet Bey, Asım Bey, Ali Rıza Bey, Nuri Bey, Şeyh Abdülbaki Efendi, Dava Vekili Salih İhsan Bey, Posta Müdürü Sabıkı İhsan Bey, Hilmi Bey, Tevfık Bey, Şahap Bey, Rıza Bey, Numan Efendi, Talat Efendi, Ahmet Efendi, Mehmet İhsan Efendi, Said Efendi, Antrepo Müdürü Hakkı Bey, Telgraf Müdürü Cemal Efendi, Dava Vekili Kadri Bey, Mütেকait Selahaddin Bey, Veznedar Bekir Bey, İmam Mehmet Necati Efendi, Mehmet Bey, İmam Mehmet Efendi, Mütেকid (emekli) Ferik Kazım Paşa, Haydar Bey, Hulusi Bey, Mütেকid Hacı Cemil Beylerdir (*Yenigün*, 27 Ekim 1919).

Aksaray müntehib-i sani namzetlerinin belli olmasından sonra yeni bir aday daha belli olmuş ve Niğde Müdafaa -i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Reisi Muhiddin Bey de adalığını açıklamıştır. Daha önce de belirttiğimiz üzere Muhiddin Bey Niğde Millî Mücadelesi için oldukça önemli bir isimdir. Bu nedenle Temsil Heyeti tarafından da desteklenmektedir. Muhiddin Bey 11 Ekim 1919 tarihinde Sivas'a Kara Vasıf Bey'e bir telgraf yollayarak seçim süreci hakkında bilgi vermiştir. Telgrafında heyet üyelerinin çoğunun taşrada bulunması sebebiyle Sivas'tan bildirilen hazırlıkların tam olarak yapılamadığını ve gecikmelerin yaşandığını bildirilmiştir. Ayrıca bazı önemli hususlara değinerek bazı endişelerini de dile getirmiştir. Ona göre istila edilmiş memleketlerde seçim yapılması isteniyorsa öncelikle en uygun zaman seçilmeli ve seçimler herkesin

³ Osmanlı vatandaşları, müntehib-i evvel yani birinci seçmen sayılacak ve bunlar mebusları belirleyecek olan ikinci seçmenleri yani müntehib-i sanileri seçecektir³. Ancak zamanın yetersizliği nedeniyle 1877 yılı seçimlerinde sadece bu seçimlere özgü olmak üzere vilayet meclisleri üyeleri müntehib-i sani sayılmış ve mebusları bunların belirlemesine karar verilmiştir. Dolayısıyla sadece İstanbul ve çevresinde yapılan seçimlerde iki dereceli seçim sistemine uyulabilmiştir (Olgun, 2011:5).

rızasıyla gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde zoraki olarak yaptırılan bir seçim mevcut düzeni bozabileceği gibi halkın arasına soğukluk girmesine de neden olabilir. Bununla birlikte Müslüman halkla birlikte yaşayan gayrimüslimlerinde bu seçimlerde huzurlarının bozulmaması gerekmektedir. Zira böyle bir durumda bir ikilik çakması seçimlerin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilir. Bu nedenle Temsil Heyeti çok dikkatli davranmalıdır (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:10, B:10aa; ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:10, B:10ab). Görüldüğü üzere seçim konusu oldukça hassas bir hal almıştır. Bu nedenle Temsil Heyet-i ve Mustafa Kemal Paşa İstanbul Hükümeti'ne karşı oldukça dikkatli davranmalıdır.

Seçimlerde nihayet ikinci aya girilmiş ve Kasım ayı ortalarında kazalarda yapılan seçim sonuçları bildirilmeye başlanmıştır. Buna göre Aksaray kazasından sonra 9 Kasım da Niğde merkezden Milli Türk Fırkası adına adaylığını koyanlar belli olmuştur. Bu liste 11 Kasım'da Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Şevket Paşa tarafından Sivas karargâhına Mustafa Kemal Paşa'ya *Nuh Beye, Millî Türk Fırkasının namzedleri listesi ber-vech-i âyi ma'rûzdur. Evvelce takdim edilen sosyalist namzedlerin nazar-ı dikkate alınması mercûdur efendim Cengiz İsa* notuyla gönderilmiştir. Buna göre aralarında Mehmed Emin Bey'in de bulunduğu isimler şunlardır:

"Ahmed Ferid Bey, Sâbık nâfi'a nâzırı Kütahya İstanbul Mehmed Emin Bey Türk şâ'iri Erzurum Kara Hisar-ı şarkî İstanbul Yusuf Akçura Bey sâbık dârü'l-fünûn müderrisi Eskişehir İstanbul Mustafa Zühdi Bey dârü'l-fünûn müderrislerinden Edirne İstanbul Hamdullah Subhi Bey sâbık dârü'l-fünûn müderrislerinden Saruhan Antalya İstanbul Doktor Hikmet Bey Hilâl-i Ahmer kâtib-i 'umûmisi İstanbul Gelibolu Mehmed Emin Bey Edebiyat fakültesi müdiri Niğde Hüseyin Ragıp Beyt İfhâm ser-muharriri Menteşe Kütahya Necâzâde Hamdi Bey Türk Dünyası muharriri Trabzon İzzet Bey dârü'l-fünûn mu'allimlerinden Biga Ahmed Refik Bey dârü'l-fünûn müderrislerinden İstanbul İsmail Hakkı Bey dârü'l-fünûn müderrislerinden Konya İzmir Baha Bey mu'allim ve da'va vekili Brusa Yusuf Ziya Bey (T.var) ve bahriye re'isi Yozgad Reşid Safvet Bey Maliye nezâreti kalem-i mahsus müdiri Sivas." (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:20, G:206, B:206cd).

Bu telgraftan bir gün sonra Şevket Paşa tekrar Sivas'a yine *Nuh Beye* şifresiyle içerisinde Niğde namzedinin de isminin bulunduğu Sulh ve Selâmet fırkasının memurlarının isimlerinden oluşan bir başka şifre yollamış ve telgrafının sonunda bu isimlerin artık Temsil Heyeti adına çalıştıklarını belirtmiştir:

“Harbiye nâzır-ı esbakı Ferid Paşa Konya’dan, Salim Rifat Bey Çanakkale’den, Hazım Bey Niğde’den, Hâcî Fazıl Efendi Trabzon, Rumlu Şevket Bey Amasya’dan Doktor (poti) Muhyiddin Bey Denizli ve Menteşe, Bilecik mutasarrıf-ı sabıkı Musa Kazım Bey Bilecik, Medrese-i Süleymaniye tarih edebiyat muallimi Mahmut Zeki Bey İzmit, Osman Zeki Efendi Lazistan.” (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:20, G:206, B:206ce).

Görüldüğü üzere adaylar belli olmaya başlamış ancak adaylar belli oldukça bu kez de fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Paşa 2 Kasım 1919 tarihinde Sivas’a Temsil Heyeti’ne çektiği telgraf ile Niğde’den üç mebus çıkarılacağını ve bunların Muhiddin Bey, Hazım Bey ve Ata Beylerin olacağını önceden bildirmiştir. Nitekim Mümtaz Paşa’nın burada verdiği liste ile Şevket Paşa’nın verdiği liste de Niğde Sancağı için geçen ortak isim sadece Hazım Bey’dir (Özçelik, 2012, s.2492). Mümtaz Paşa’nın bu telgrafından hemen sonra Mustafa Kemal Paşa kendisine bir şifre yollayarak bildirdiği üç mebusun hangisi hakkında bir anlaşmazlık olduğunu, hangisinin seçilmek istenmediğini sormuş ve ayrıca Niğde Sancağında seçimlerin kesin olarak hangi tarihte son bulacağını bildirilmesini istemiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15af).

Bunun üzerine Mümtaz Paşa Mustafa Kemal Paşa’ya cevap olarak seçilen bu isimlerin yapılan istişareler sonucunda her suretle mebusluğa layık bulunduklarını bildirmiştir. Ancak bu isimlerin yanı sıra bölgeden bazı kişilerin zorbalıkla kendi akraba ve yandaşlarının mebus seçilmesi için baskı yaptıklarını ve halkı bu yönde kışkırttıklarını belirtilmiştir. Bunu yapanların tek amaçlarının Temsil Heyeti adına aday olanlara engel olmak olduğunu söylemiştir. Bu nedenle seçilen üç mebusun hemen Temsil Heyeti’ne haber edildiğini ve derhal harekete geçmeleri gerektiği bildirilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ae). Mustafa Kemal Paşa’nın seçimlerin ne zaman biteceği sorusuna yanıt olarak Niğde mutasarrıflığından bir cevap gelmiş ve vekil Şinasi Bey seçimlerin en geç 20 gün içerisinde biteceğini bildirmiştir. (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ac; ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ad; ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:22, G:10, B:10)

Adaylık için uygun isimlerin belirlenmesi münakaşası devam ederken Niğde’den gönderilen bir diğer telgrafta yeni adaylar bildirilmiştir. Buna göre Edebiyat Fakültesi müdürü Mehmed Emin Bey ve Bursa Valisi Hazım Beyler Niğde merkezden mebus adayı olarak seçilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ag). Bununla birlikte aynı tarihlerde İstanbul Harbiye nazırlığından Cemal Paşa’dan, 13 Kasım’da Sivas karargâhına bizzat Mustafa

Kemal Paşa'ya gönderilen bir telgraf ise kafaları karıştırmıştır. Zira Cemal Paşa telgrafında İstanbul Hükümetinin bazı isimlerin mebus olarak kesinlikle seçilmemesi için talimat verdiğini belirtmiştir. Cemal Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bu listede Niğde mutasarrıflığından emekli Behçet Bey'inde adı geçmektedir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol. K:20, G:206, B:206cj). Ancak bu isimlerin neden seçilmemesi gerektiği konusunda açık bir bilgi verilmemiştir.

Bu şartlar altında seçimler yapılmaya çalışılırken başka bir gelişme yaşanmış ve Mustafa Kemal Paşa içinde Niğde mutasarrıfının da bulunduğu bazı mutasarrıfların görevden alınması için İstanbul Hükümeti tarafından işlem başlatılmasını istemiştir. Temsil Heyeti'nin 19 Kasım 1919 tarihinde yapılan dördüncü birleşiminin ikinci oturumunda bu görevden almaların gerekçesini şöyle açıklamıştır:

“Bazı vali ve mutasarrıflar hakkında kesin işlem gerekir. Mesela Diyarbakır Valisi hakkında. Oradan birtakım yakınmalar geliyor. Bunu hükümet de biliyor. Buna inandığı halde yine yerinde tutuyor. Antalya ve Niğde Mutasarrıfları da öyle. Şimdi Diyarbakır, Antalya, Niğde Vali ve Mutasarrıfları hakkında işlem yürütülmüş ve hükümet de bunların geri alınacağına dair söz vermiştir. Bunlar belirli bir süre içinde hükümetçe değiştirilmediği takdirde artık millet tarafından yerlerinden kaldırılın.” (Çamur, 2009, s.30).

Mutasarrıfların soruşturmaları devam ederken Niğde ve Nevşehir bölgelerinde seçimler bitmiş, mebuslar belli olmuştur. Bu sonuçlara göre Niğde Sancağından Sâbık Mebus Niğdeli Muhiddin Bey, Maraş mutasarrıfı Nevşehirli Ata Ataullah Bey ve Darü-l Fünun Edebiyat Fakültesi Müdürü Niğde'li Mehmed Emin Bey Niğde mebusları olarak seçilmiştir. (Bilgen 2011: 42-5, ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:22, G:74, B:74-1; MMZC. C.I.D.4. 26 Kanun-i Sani 1336, s.25).

Bor Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Halit Bey de Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgraf ile Niğde Sancağında yapılan seçimlerde Niğde Müdafaa-i Milliye Reisi eski mebus Muhiddin Bey, Maraş Mutasarrıfı Mehmet Ata Bey ve Niğde'li Darülfünûn müderrislerinden Mehmed Emin Beylerin mebus olarak seçildiklerini onaylamıştır. (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15aj) ancak bu sonuçların kesinleşmesi biraz zaman almıştır. Niğde mutasarrıfı Tevfik Bey 22 Aralık 1919 tarihinde Sivas'a çektiği bir telgraf ile sancaktan seçilen mebuslardan ikisinin Maraş mutasarrıfı Mehmet Ata Ataullah Bey ve Mehmed Emin Bey'in seçildikleri bölgede bulunmadıkları için henüz haberdar olmadıklarını ancak mebus seçildiklerinin kendilerine tebliğatlarla bildirildiğini

belirtmiştir. Niğde’de bulunan Muhiddin Efendiye ise mebus seçildiği bildirilmiştir. Aynı telgrafta Ata Beyin Maraş’tan hareket ettiği hakkında bir bilgi bulunmadığı aynı şekilde Mehmed Emin Beyden de haber alınamadığı belirtilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:23, G:46, B:46dj).

Mebusların belli olmasından sonra sıra İstanbul’a doğru hareket etmelerine gelmiştir. Yalnız mebuslar İstanbul’a gitme konusunda oldukça endişelidir. Özellikle Muhiddin Bey, Mustafa Kemal Paşa ve diğer birçok mebus gibi Meclis-i Mebusanın İstanbul’da toplanacak olmasından oldukça rahatsızlık duymaktadır. Bu rahatsızlığını Sivas’a gönderdiği bir telgrafla bildirmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:23, G:46, B:46dv).

Görüldüğü üzere Meclis-i Mebusanın İstanbul’da toplanacak olması mebuslar arasında huzursuzluğa neden olmuştu. Bunun üzerine Sivas’tan gelen emirle tüm mebusların İstanbul’a gitmeden önce Ankara’da toplanmaları istenmişti. Mustafa Kemal Paşa tüm illere çektiği telgraflar ile Temsil Heyeti adına seçilen isimleri tek tek belirtmiş ve hangi tarihlerde Ankara’da olmaları gerektiğini bildirmiştir. Kengri Mebusuna 31 Aralık 1919 tarihinde çektiği telgrafla da Niğde’den seçilen isimleri bildirerek en geç 5 Ocak 1920 tarihinde Ankara’da olmalarını istemişti. Aynı telgraf Ata Atullah Bey’e de gönderilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9af; ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9aa). Ancak Ata Bey Mustafa Kemal’in bu telgrafından önce 28 Aralık’ta Sivas’a çektiği telgrafla o tarihte Nevşehir’de bulunduğunu (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9) ve sağlık sorunları olduğunu belirterek bu toplantıya katılamayacağını, yerine başka birisinin seçilerek gönderilmesini istemiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:23, B:23).

Ata Atullah Bey’in bu telgrafından sonra Niğde mutasarrıflığından 4 Ocak 1919 tarihinde Sivas merkeze çekilen telgrafla Ata Atullah Bey’in Ankara’daki toplantıya katılamayacağı hal ve durumu belirtilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9aj). Aslında 1919 seçimleri Anadolu genelinde Aralık ayının başlarında tamamlanmıştır. Ancak bazı kaza ve sancaklarda yaşanan usulsüzlükler Sivas’a Ocak 1920 tarihinde iletilebilmiştir. Niğde’den Mümtaz Paşa 2.Kolordu Kumandanlığından Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşalara gönderdiği bir telgraf ile Avanos kazasında yapılan seçimlere hile karıştırıldığını bildirmiştir. Seçimler sırasında Kırşehir Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın namzetti, tahkikat yapılmasını bahane ederek eski müftü Müfit Efendi’yi mebus seçtirmek istemiş ve müntehib-i sanilere baskı yapmıştır. Aynı zamanda Kırşehir tahrirat müdürü olan Zeki isimli bu şahsın kendi emrinde çalışan memurlardan olan üç müntehib-i saniyi kendi tertiplelediği bir usulsüzlük

bahanesiyle ihbar ettiği ve bu iş için aldığı beş yüz lira karşılığında bu resmi dairede yapılan seçimleri fesh ettireceğini, nezaret makamından ilan ettiği bildirilmiştir. Ayrıca Avanos kaymakamlığının yaptığı tetkikler sonucunda livada büyük heyecan uyandıran bu olayın Ürgüp şubesine de bildirildiği ve Zeki Bey hakkında gerekenin yapılmasını istedikleri bildirilmiştir (ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ai).

Nitekim tüm olaylar neticesinde seçimler bitmiş mebuslar İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. 1919 seçimleri süresince Niğde 11. Fırka Kumandanlığına Mümtaz Bey vekillik etmiştir. Bu dönem boyunca Millî Mücadele için önemli çalışmaları olmuştur. Özellikle bölgeyi coğrafi olarak ta iyi tanıdığı için halkın durumunu çok daha iyi bilmektedir. 7 Ocak 1920 tarihinden sonra Mümtaz Beyin yerine asaleten Talat Bey getirilmiştir (TİTE, Arşivi. K:315, G:25, B:25-1).

MECLİSİ MEBUSAN'IN AÇILMASI VE ALİ RIZA PAŞANIN İSTİFASI (Niğde ve Nevşehir'den Çekilen Protesto Telgrafları)

Mebusların İstanbul'a gelmeye başlamaları ile çoğunluk sağlanmış ve 12 Ocak 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan ilk oturumunu yapmıştır. Bu oturumda ayrıca şube atamaları da yapılmıştır. Bu atamalara göre Mehmed Emin Bey 1. şubeye, Ata Ataullah Bey 2. şubeye, Muhittin Bey 4. Şubeye atanmıştır (MMZC. C.1.D.1,12.Ocak.1920:1-2).

Şube atamalarının ve mazbataların onaylanmasından sonra Meclis-i Mebusan da sıra Erzurum ve Sivas kongreleri ile hazırlık safhası tamamlanan Misakı Milli kararlarının kabul edilmesine gelmiştir. Meclis açılmış olmasına rağmen seçilen tüm mebuslar çeşitli sebeplerden dolayı İstanbul'a henüz gelememiştir. Ancak Başta Rauf Orbay olmak üzere İstanbul'a gelen mebusların *Ahd-i Milli* adıyla karşılaştıkları bu metin aynı zamanda Felah-ı Vatan grubunun da programı olarak kabul edilmektedir. 28 Ocak'ta Meclis-i Mebusanda yapılan özel bir oturumda meclis genelinde oy çokluğu ile 121 mebus tarafından imzalanarak kabul edilmiştir (Küçük, 2005, s.173-4).

Meclis-i Mebusanda Misak-ı Milli kararlarının kabul edilmesi ile rahat bir nefes alan Temsil Heyet-i üyeleri 3 Mart 1920 tarihinde Ali Rıza Paşa kabinesinin istifa etmesi ile tekrar Ferit Paşa Hükümeti ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden meclisin 3 Mart'tan sonraki oturumlarında bu istifa konusu müzakere edilerek öncelikle Anadolu'nun her yerinden çekilen protesto telgrafları teker teker okunmuştur. Müdafaa-i Hukuk merkezlerinden çekilen telgraflar arasında

mebus olarak seçilmeyi başaran Muhiddin Bey'in başkanlığını yaptığı Niğde de vardır. O dönem içerisinde Niğde'ye bağlı olan Nevşehir kazası ile Niğde merkez sancağı bu protestoya kayıtsız kalmamış ve Meclis-i Mebusana iki telgraf göndermiştir:

“Niğde:

Milleti temsil eden ve Saltanat-ı Osmaniyyenin müstenidün-ileyhi bulunan Meclis-i Mebusanımızın mazhar-ı itimadı olmuş olmakla Ââmâl-i Milliyye dairesinde hareket ettiğine şüphe kalmayan Kabinemizin sukutunu haber alıyoruz. Bu haber hakikat ise kemâl-i şiddetle teessüf eder ve keyfiyet-i sükûtun ecnebi entrikalarına âlet olan, Milletin menfur ve merdudu bir fıkranın te'sir-i nüfuzu olduğu takdirde milletçe tanınmış olan müsebbib ve hempalarım hain-i Vatan itibariyle telin eyleriz. Aynı zamanda Kabinenin istifasının İtilâf Devletlerinin tahammül-ü fersa bir şekle gelen müdahale ve tazyikinden neşet eylediği ve herkesin mukadderatı olan Kanun-u Meşrutîyyet hilâfında bir Şurâ-yı Hilâfet gayelerinin istihdaf edildiğini Ferit Paşa veyahut bunun gibi Vatanın saadet ve selâmeti ile alâkadar olmayan bir Kabinenin hilâf-ı Meşrutîyyet ve meşruiyyet, mevki-i iktidara gelmek üzere bulunduğunu dahi işitiyoruz. Bit-defaat ilân ve izhar eylediği veçhile Millet bugün kemaliyle hal-i teyakkuz ve intibahtadır. Ââmâl-i Milliyyeyi tatmin edemeyecek gayr-ı meşru kabinelerden de bıkmış ve yılmıştır. Bu itibarla Ferit Paşa ve hempası gibi Milleti temsil edemeyen eşhası velev bir dakika olsun iş başında görmek o gibilerin idare-i Hükûme tîne inkıyat eylemek zamanının pek çoktan geçmiş olduğuna kanidir. Binaenaleyh Milletin mukadderatıyla oynamak her ne suretle olursa olsun izzet-i nefsi cerihadar edebilecek en adi bir harekete yeltenmek gibi bir cesaret gösterecek olanların Ââmâl-i Milliyye ve Vatanîyye şevkiyle vay haline deyi ve kemal-i azim ile Ali Rıza Paşa Kabinesinin tekrar mevki-i iktidara gelmediği takdirde Zât-ı Hilâfet Fenahiye olan sadakat ve ubudiyyetimiz baki kalmak üzere Merkez-i Hükûmette olan alâka ve rabitamızı kat eyleyeceğimizi ve bu kararımızda ölünceye kadar musir bulunacağımızı arz eyleriz Ol bâbta ve katibe-i ahvâlde emir ve ferman ve lütf-i ihsan Hazret-i Veliyülemrindir.” (MMZC. C.I.D.4. 6 Mart 1336:349)

“Nevşehir:

Milletin tâ amâk-ı kalbinden doğan ve bir hiss-i Vatacîpervarâne ile mevki-i faaliyete getirilen ve Meclis-i Mebusanm mazhar-ı itimadı olan Ali Rıza Paşa Kabinesinin, haricin entrikalarına alet olduğu Vatan ve Milliyetle bir alâkası olmadığı bilfiil müsbet buluna a malum ve Milletçe merdut bir fırkanın tesir-i nüfuzu ile istifaya icbar edildiği ve Ferit Paşanın Riyasetindeki bir Kabinenin mevki-i iktidara gelmek ihtimalinin mevcut bulunduğunu Kem'al-i teessürle haber aldık. Bunu işiten ve mukadderatını takdir ve hukukun u müdafaya uğraşan mütabassır İM illetimiz derhal galeyana gelerek Amel-i Milliye hadim bir kabinenin teşkiline kadar hükümetle fekk-i irtibat hususundaki (kararlarında ölünceye kada r azim ve sebat edeceklerdir. Memleketimizde bu buhran-ı elimi tevlide sebebiyet veren b u gibi eşhas-ı muzırrayı tel'in eder ve Amil-i Milliye hadim bir Kabinenin mevki-i ibtidara getirileerk galeyan-ı Milletin teskin ve tatminini arz eyleriz.” (MMZC. C.I.D.4. 6 Mart 1336:354).

SONUÇ

Niğde Millî Mücadele döneminde müstakil bir sancak konumunda olmasına rağmen arşiv kayıtlarında görüldüğü üzere resmi ve askeri başta olmak üzere yapılan tüm yazışmalarda Konya vilayetine bağlı olarak kabul edilmiştir. Bu da Niğde'nin Konya valisi Cemal Bey'in etkisinde kalmasını açıkça açıklamaktadır. Özellikle Sivas Kongresine murahhas seçilmesi ve gönderilmesi konularında yaşanan zorlukların tek sebebi yukarıda belirtildiği gibi Vali Cemal Bey'in bizzat kendisidir. Buna mukabil öncelikle Temsil Heyeti'nin yapmış olduğu çalışmalar ve gösterdiği gayret kongreye birçok vilayet ve sancak merkezinden murahhas katılmasına olanak sağlamıştır. Niğde de hem kendi sancak merkezinde hem de kazalarından yürüttüğü teşkilatlanma faaliyetleri ile İtilaf Devletleri tarafından gerçekleştirilmek istenen işgallere karşı direnmiş ayrıca da Sivas Kongresi'ne murahhas gönderebilmiştir. Akabinde seçilen murahhaslar sadece kongreye icabet etmekle kalmamış aynı zamanda Nevşehir, Akseki ve merkez kaza başta olmak üzere sancakta yürütülen seçim çalışmalarına büyük destek vermişlerdir. Bu bağlamda sancaktan mebus olarak ta seçilen Muhiddin Bey başkanlığında yürütülen Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti faaliyetleri ile seçimlere giden süreçte Temsil Heyeti'ne en büyük desteği vermiştir. Her ne kadar seçim sonuçları açıklandığında bazı kazalarda usulsüzlük yapıldığı konusunda bazı şikâyetler olmuş olsa da Niğde seçimleri büyük bir olay çıkmadan sonuçlanmış ve sonuç olarak *Niğde Müdafaa-i Milliye Reisi eski mebus*

Muhiddin Bey, Maraş Mutasarrıfı Mehmet Ata Bey ve Niğde’li Darülfünun müderrislerinden Mehmed Emin Bey Niğde mebusları olarak Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına seçilmiştir. Bu üç mebus daha sonra 16 Mart 1920 de İstanbul’un işgali ve meclisin dağıtılmasıyla Ankara’ya Mustafa Kemal Paşa’nın yanına giderek yeni açılan TBMM’ne katılmışlardır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Belgeleri

ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:21, B:15.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G21, B:21-15aa.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G21, B:21-15ab.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ac.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ad.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15af.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ae.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:10, B:10aa.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:10, B:10ab.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:22, G:74, B:74-1.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:20, G:206, B:206cd.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:20, G:206, B:206ce.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:22, G:10, B:10.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ag.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:20, G:206, B:206cj.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15aj.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:23, G:46, B:46dj.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:23, G:46, B:46dv.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9af.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9aa.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:23, B:23.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:18, G:9, B:9aj.
ATASE, Arşivi. ATAZB. Kol, K:21, G:15, B:15ai.
BOA. HR. SYS, 2543-11-36.
BOA. İ. DÜİT, 43-30, B:1.
TİTE, Arşivi. K:315, G:25, B:25-1.
TİTE, Arşivi. K:295, G:35, B:35001.
TİTE, Arşivi. K:295, G:35, B:35-1.

TİTE, Arşivi. K:302, G:30, B:30-1.
TİTE, Arşivi. K:298, G:28, B:28-1.
TİTE, Arşivi. K:301, G:60, B:60-1.
TİTE, Arşivi. K:301, G:70, B:70-1.
TİTE, Arşivi. K:301, G:72, B:72-1.
TİTE, Arşivi. K:302, G:19, B:19-1.
TİTE, Arşivi. K:302, G:60, B:60-1.
TİTE, Arşivi. K:303, G:27, B:27-1.
TİTE Arşivi. K:297, G:49, B:49-1.
TİTE Arşivi. K:308, G:15, B:15-1.

Gazete, Süreli yayınlar

Alemdar, 1 Teşrinievvel 1335.

Yenigün, 27 Ekim 1919.

Meclis Zabıtları

TBMM ZC. C.9, D. 1, İçt. 2, 24.03. 1337.

TBMM ZC. C.9, D. 4, İçt.1, 26.01. 1336.

M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçt. 1, İn.1, 12 Kânunusani 1336.

M.M. Z.C, C. 1, D. 4, İçt. 1, İn.19, 6 Mart 1336.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Bilgen, B. (2011). *Dönemin Basınına Göre 1919 Yılı Seçimleri ve Meclis-i Mebusanın Oluşturulması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çamur, S. (2009). *Birini Dönem Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, N. (2016). Salih Paşa Hükümeti, basın ve siyasi çevrelerin hükümete yaklaşımı. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 25(9), 869-898.

Çolak, F. (2015). Son Osmanlı Mebusan meclisi'nde İzmir vekilleri ve faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi*, (22), 189-212.

Denizli, H. (1996). *Sivas Kongresi Murahhasleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri*.

Doğan, H. (2012). *II. Meşrutiyet Dönemi Meclislerinde Niğde Mebusları*.

Gazi Mustafa Kemal (2016). *Nutuk*.

Kaya, M. (2006). XX. yüzyıl başlarında Niğde Sancağının nüfusuna dair. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 193-210.

Küçük, C. (2005). Mîsâk-ı Millî, *İslâm Ansiklopedisi içinde* (Cilt.30. s.173-175).

Olgun, K. (2011). Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından 1950’ye genel seçim uygulamaları. *ATAM Dergisi*, 27(79), 1-36.

Öncel, K. (2009). *Mehmet Millî Mücadele’de Niğde*.

Öztürk, İ. (1995). *Niğde Sancağı’nın İdari ve Demografik yapısı (1868-1923)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Selvi, H. (2000). *Millî Mücadele’de Erzurum (1918-1923)*, ATAM.

Uyar, H. & Korkmaz Ç. C. (2015). Birinci ve ikinci dünya savaşı’nın İşbirlikçi hükümetleri: Damat Ferit Paşa ve Vichy hükümetleri. *Belgi*, 10(10), 1331-1341.

EXTENDED ABSTRACT

The Ottoman Empire witnessed very important political developments in the 20th century. The empire, which was defeated from the First World War, had to sign the Armistice of Mudros, which had very severe conditions. In accordance with the agreement, the process leading to the 1919 elections started with the abolition of the Parliament. In this process, Mustafa Kemal Pasha and the Representation Committee started the National Struggle movement by organizing the people in Anatolia and thus the process leading to the Sivas Congress and the 1919 elections started in the Niğde and Nevşehir regions, which are the subjects of our study. As a matter of fact, Niğde and Nevşehir supported this resistance that started in all Ottoman lands despite all the obstacles of Konya Governor Cemal Bey. In this study, in accordance with the archive documents, the conditions under which both regions took part in the National Struggle and what kind of difficulties they faced during the congresses were discussed.

In this struggle, which started with the arrival of Mustafa Kemal Pasha to Samsun, it was decided to convene a national congress in Sivas first. At the Sivas Congress, which would convene between 4-11 September, it was announced that an election from each province and starboard center would be elected to

participate in the delegate, but due to the occupations and the obstructions of the Istanbul Government, the delegates from many regions across the country could not reach the congress. These include in Niğde and Nevşehir. On the other hand, three delegates from both regions were elected and sent to the congress, but could not arrive in Sivas on the expected date due to some disruptions on the road. Nevertheless, considering the correspondence between Ali Fuat Pasha and Sivas in general, it is seen that three delegates selected from Niğde and Nevşehir arrived safely in Sivas. Undoubtedly, this situation pleased Mustafa Kemal Pasha and the Representation Committee the most. A new period started in the period of the National Struggle with the Representative Committee established in the Congress, and it was also decided to hold an election for the re-gathering of the Parliament, which was dissolved with the Armistice of Mudros. Later, as a result of the work of the Representative Committee and the Sivas delegates, the government of Damat Ferit Pasha had to resign and started in the process leading to the elections with the establishment of the Ali Rıza Pasha Government in October 1919. When the election process was completed, three MPs were elected from Niğde and Nevşehir and sent to the Last Ottoman Parliament.

This study has a first feature in terms of explaining the process leading to Sivas Congress in Niğde and Nevşehir regions with the archive documents used and under what conditions the 1919 elections were held. In this context, firstly ATASE, TİTE and BOA archives were examined in newspapers and manuscripts and after the classification of the identified sources, the congress and election process of Niğde and Nevşehir was discussed. During the studies, it was observed that there was an intense struggle between the Representation Committee and Mustafa Kemal Pasha and the Istanbul Government as much as the occupation forces. However, during the study, it was observed that, apart from the archive documents, the newspaper samples, especially those describing the period, had extensive knowledge on the subject. On the other hand, as a result of the occupations, it was determined that there were no newspaper copies belonging to the last four months of 1919. Considering the severity of the occupations, it comes to mind that the disappeared copies are not only newspapers. Because it can be said that Niğde and Nevşehir regions passed the occupations much more comfortably than other regions. The Müdafaa-i Hukuk centers established in the region played a big role in this.

As a result, archive documents are the primary sources used in the preparation of the study. In line with the information obtained from these documents, it was determined that Niğde and Nevşehir sent a delegate to the Sivas Congress. The preparations for the 1919 elections were also made in line with these archives, the process of entering the parliament of the three elected MPs in the 1920 Parliament and afterwards took place in the study with short headings.